

References:

1. «Vidrodzhennya» - KH., 1918 r.
2. Donchenko S.P. Liberal'ni partiyi Ukrainy (1900-1919 rr.) /Dniprodzerzhyns'kyi derzhavnyi tekhnichnyi universytet. – Dniprodzerzhyns'k: Vydavnychyy viddil DDTU, 2004. – 379 s.
3. «Ridne slovo». – KH., 1917 r.
4. «Rukh». – KH., 1918 r.
5. Strilets' V.V. Ukrayins'ka radykal'no-demokratychna partiya: vytoky, ideolohiya, orhanizatsiya, diyal'nist' (kinets' 19 st. – 1939 rik) Kyuyivs'kyi universytet im. T. H. Shevchenka. – K.: VPU „Kyuyivs'kyi universytet”, 2002. – 361 s.
6. Tsentral'nyy derzhavnyy arkhiv vyshchych orhaniv vlady ta upravlinnya Ukrainy, m. Kyuyiv (TSDAVO), f. 1409. – Op. 1. – Sp. 2.
7. TSDAVO, f. 3059. – Op. 1. – Sp. 1.

УДК 316.3; 331.5

Оксана Володимирівна Борюшкіна,

канд. соц. наук, доц. кафедри ЮНЕСКО та соціального захисту

Державний біотехнологічний університет (ДБТУ)

ORCID 0000-0002-6726-5113

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ДЕРЖАВНОГО
РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ**

Оксана Владимировна Борюшкина,

канд. соц. наук, доц. кафедры ЮНЕСКО и социальной защиты

Государственный биотехнологический университет (ГБТУ)

ORCID 0000-0002-6726-5113

**ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ
ГОСУДАРСТВЕННОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ РЫНКА ТРУДА**

Oksana Vladimirovna Boriushkina,

Cand. Sociol. Sciences, docent UNESCO Chairs and social protection

THEORETICAL AND METHODOLOGICAL ASPECTS OF STATE LABOR MARKET REGULATION

Анотація. У статті досліджуються основні складові механізму державного регулювання ринку праці в Україні, за допомогою яких регулюють сферу соціально-трудових відносин, здійснюють підтримку безробітного населення, регулюють рух трудових ресурсів та організовують професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації робочої сили. Теоретичну та методологічну основу дослідження склали фундаментальні праці зарубіжних вчених-економістів щодо проблем ринку праці та зайнятості населення.

Ключові слова: ринок праці, механізм державного регулювання, зайнятість населення.

Аннотация. В статье исследованы основные составляющие механизма государственного регулирования рынка труда в Украине, которые регулируют сферу социально трудовых отношений, поддерживают безработных, регулируют движение трудовых ресурсов и организуют подготовку, переподготовку и повышение квалификации рабочей силы. Теоретико-методологической основой исследования стали фундаментальные труды зарубежных экономистов по проблемам рынка труда и занятости.

Ключевые слова: рынок труда, механизм государственного регулирования, занятость.

Abstract. The article examines the main components of the mechanism of state regulation of the labor market in Ukraine, which regulate the sphere of social and labor relations, support the unemployed, regulate the movement of labor resources and organize training, retraining and advanced training of labor. The

theoretical and methodological basis of the study were the fundamental works of foreign economists on the problems of the labor market and employment.

Key words: labor market, mechanism of state regulation, employment.

Ринок праці і зайнятість населення займають особливе місце в системі ринкових відносин. Більшість економічних, соціальних, демографічних явищ, що протікають в ринковій економіці, прямо або побічно, повністю або частково відображають процеси, що відбуваються на ринку праці. Будучи невід'ємною ланкою сучасної економіки, ринок праці виконує важливу роль в системі відтворення. Саме на ринку праці відбувається купівля-продаж робочої сили, оцінюється її корисність і суспільна значущість. В зв'язку з цим науковий пошук шляхів розв'язання проблем, пов'язаних з побудовою сприятливих умов для підвищення людського потенціалу України є актуальним і має велике теоретичне значення. Особливу увагу необхідно приділити, насамперед, регулюванню зайнятості та ринку праці загалом.

Теоретичну та методологічну основу дослідження склали фундаментальні праці зарубіжних вчених-економістів щодо проблем ринку праці та зайнятості населення: А. Сміта, К. Маркса, Дж. Кейнса, П. Самуельсона та ін. Серед вітчизняних вчених-економістів та практиків, які займаються дослідженням й розв'язанням проблем функціонування ринків праці, використано роботи таких дослідників, як А. Акмаєв, Н. Балтачєєва, Н. Борецька, В. Василенко, Н. Вишневська, О.Грішнова, Г. Джагарян, Є. Качан, І. Кравченко, О. Кратт, В. Павленкова, П. Перерва, А. Рофе, Л. Чижова, та ін. Важливе значення при дослідженні питань державного регулювання ринку праці та управління трудовими ресурсами склали наукові праці вітчизняних учених: В. Бакуменка, С. Бандура, Д. Богині, В. Бодрова, В. Приймака, Н. Єсінової, В. Князева, О. Ковалю, О. Ком'якова, Е. Лібанової, А. Мельника, О. Мордвінова, Н. Нижник, М. Орлатого, І. Розпутенка тощо.

Узагальнення й аналіз опублікованих праць вітчизняних та зарубіжних вчених щодо державного регулювання ринку праці свідчать про те, що

підходи до проблем впливу держави на ринок праці вивчені недостатньо як у теоретичному, так і в методичному аспектах, і потребують подальшого дослідження. Недостатньо досліджено складові механізми державного регулювання ринку праці. У зв'язку з цим виникає необхідність у додаткових дослідженнях теоретичних питань стосовно державного регулювання ринку праці.

Метою даного дослідження є науково-теоретичне обґрунтування розвитку механізмів державного регулювання ринку праці як складової державного регулювання суспільного розвитку України.

Механізм регулювання ринку праці має задіяти економічні стимули, котрі сприяють соціально-економічному розвитку держави. Головним завданням механізму регулювання ринку праці та зайнятості населення є забезпечення ефективного використання наявної робочої сили для отримання максимального економічного і соціального ефекту.

Державне регулювання ринку праці – система правових та організаційно-економічних заходів держави щодо забезпечення ефективної зайнятості, нормальних умов праці та раціонального використання робочої сили. Для здійснення цих заходів держава використовує механізм. У загальному значенні під механізмом можна розуміти “сукупність процесів, прийомів, методів, підходів, за допомогою яких відбувається рух всієї системи і здійснюється досягнення певної мети” [1, с. 28]. На думку М.І. Круглова: “Комплексний механізм державного управління – це сукупність економічних, мотиваційних, організаційних і правових засобів цілеспрямованого впливу суб'єктів державного управління і впливу на їх діяльність, що забезпечують узгодження інтересів взаємодіючих учасників державного управління” [2, с. 54].

Нині в науковій літературі більшість авторів стверджують, що механізм державного регулювання необхідно розглядати як сукупність організаційно-економічних методів та інструментів, за допомогою яких виконуються взаємопов'язані функції для забезпечення безперервної, ефективної дії

відповідної системи (держави) на підвищення функціонування економіки [3, с. 58].

Виходячи з цього поняття очевидно, що держава регулює економічні процеси, виконує соціально-економічні та правові функції за допомогою комплексу засобів, важелів, методів та інструментів, у результаті чого забезпечується реалізація поставлених державою перед органами державної влади цілей, які трансформуються в їх основні завдання та функції.

На сьогодні проблемним є питання класифікації механізмів державного регулювання, виходячи з методів, засобів, важелів та інструментів, причому проблема полягає у їх достатньому науково-практичному обґрунтуванні. Так, Н. І. Єсінова вважає, що механізмами регулювання ринку робочої сили є сукупність заходів і спеціальних інститутів, за допомогою яких держава здійснює свій вплив [4, с. 247] та пропонує наступну їх класифікацію.

За масштабами впливу:

- загальні, які охоплюють усе працездатне населення;
- елективні, які поширюються на окремі групи працездатних осіб.

За способом впливу:

- прямі (регулюючі), які безпосередньо спрямовані на створення додаткових робочих місць, установлення мінімальної заробітної плати, регламентацію робочого часу;
- непрямі, які впливають на ринок робочої сили за допомогою зміни умов господарювання через здійснення державою відповідної податкової, грошово-кредитної, інвестиційної та бюджетної політики.

За типом впливу:

- активні, які спрямовані на підвищення професійної та регіональної мобільності працездатних, збереження й підвищення рівня зайнятості на підприємствах;
- пасивні, до яких належать різноманітні виплати допомоги по безробіттю.

За змістом:

- економічні, які включають надання кредитів, субсидій, пільг і дотацій підприємцям, регулювання рівня податку та відсотка;
- адміністративні, до яких належать законодавчі акти, що регламентують робочий час, пенсійний вік, обмеження імміграції;
- ідеологічні, які спрямовані на формування суспільної думки.

За об'єктом впливу:

- спрямовані на кількісні параметри (динаміка співвідношення попиту та пропозиції робочої сили);
- спрямовані на якісні характеристики (рівень освіти і професійної підготовки, територіально-галузевої структури);
- які враховують організаційний аспект ринку праці.

Автори роботи з державного регулювання економіки [5, с. 97] поділяють механізми державного регулювання за характером впливу на господарські суб'єкти:

- прями, тобто через які здійснюється вплив держави на економічні процеси за допомогою безпосереднього використання відповідних регуляторів;
- непрямі, що означають вплив держави на господарську діяльність через внесення відповідних змін в умови функціонування ринкового механізму.

Однак, на наш погляд, у цій класифікації автори змішують види інструментів та засобів державного регулювання. А. Д. Мельник також розподіляє засоби державного регулювання на дві групи [6, с. 112]:

- прямого державного впливу, тобто через систему державного замовлення та державних контрактів, встановлення норм та стандартів, законодавчі акти, прогнози, цільові комплексні програми розвитку та з деяких галузей державного бюджету;
- опосередкованого впливу, тобто через державні кредити, дотації, податкові пільги, субсидії, ціни тощо.

Є.П. Качан виділяє основні функціональні блоки методів державного регулювання, які дають змогу охопити набір його інструментів та засобів [7, 7]:

- нормативно-правові, що визначають правові рамки встановлення відповідності між попитом на робочу силу та її пропозицією, збільшення місткості ринку праці та зростання рівня зайнятості населення;
- соціально-економічні, тобто вплив окремих важелів політики оплати праці та доходів на обсяги пропозиції робочої сили та її структуру, формування механізму трудової мотивації;
- фінансово-вартісні, що охоплюють широкий спектр важелів (дохід і прибуток);
- процентні ставки, цільові економічні фонди, амортизаційні відрахування, інвестиції, кредити тощо, які опосередковано впливають на ринок праці;
- організаційно-економічні, що полягають у розширенні спектра основних функцій державної служби зайнятості та підвищенні якості послуг, які вона надає населенню.

Отже, дослідження чинного механізму регулювання ринку праці показало, що нині він включає:

1. систему правових інструментів (норм, правил, законодавчих актів та нормативно-правових документів), що регулюють сферу соціально-трудова відносин в місті;
2. інструменти фінансово-кредитної політики (джерела формування фонду сприяння зайнятості населення та порядок їх використання), спрямовані на реалізацію програм зайнятості та підтримку міського населення, яке тимчасово не працює;
3. інструменти інвестиційної та податкової політики, що передбачають економічний вплив держави на новостворених роботодавців, а також на якісний та кількісний склад робочої сили;

4. інструменти організаційно-управлінської та соціально-економічної політики (плани, проекти, місцевий бюджет, договори, цільові програми, прогнози);
5. засоби міської системи працевлаштування через діяльність міського центру зайнятості, що регулюють рух трудових ресурсів міста та організовують професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації кадрів;
6. засоби системи державного контролю за дотриманням прийнятих та чинних правових, економічних та організаційних умов сприяння продуктивній зайнятості населення міста.

Сьогоднішній ринок праці – це не стільки сфера диктату підприємців, скільки сфера компромісів, домовленості сторін – продавця і покупця робочої сили при посередницькій ролі держави, включаючи державну службу зайнятості. Вивчення загальних процесів, що відбуваються на ринку праці в даний час, більшою мірою забезпечене інформацією, якою володіє Державна служба зайнятості про регульований ринок праці.

Державній службі зайнятості відводиться першорядна роль у вирішенні проблем безробіття, трудовлаштування і зайнятості населення. За роки роботи були вироблені наступні шляхи рішення проблем, що виникають на ринку праці: професійне навчання; працевлаштування. Разом з цими, що стали вже на сьогоднішній день традиційними шляхами, існує абсолютно новий – інформаційна підтримка безробітних.

Наприкінці можна сформулювати ряд висновків: до системи державного регулювання ринку праці необхідно застосовувати комплексний методологічний підхід, який включає визначення попиту державного регулювання ринку праці; розкриття його основних характеристик; визначення суб'єктів, об'єктів, принципів, завдань, видів, методів державного регулювання ринку праці. В сучасних умовах є необхідним усунення надмірної лібералізації економіки України за рахунок захисту вітчизняного товаровиробника, концентрації ресурсів і державного

управління економікою на пріоритетних для держави галузях жорсткого контролю недержавної фінансової та банківської сфери; контролю зовнішньої торгівлі продукції підприємств, підпорядкованих державі з метою зміцнення національно-орієнтованої економіки.

Підвищення гнучкості ринку праці сприятиме розширенню можливостей реалізації прав громадян на гідну працю за вільно вибраним родом діяльності і професії. Розвиток механізмів соціального партнерства в цілях сприяння зайнятості населення, підвищення якості робочих місць і вдосконалення системи оплати праці сприятимуть зростанню рівня заробітної плати і кінець кінцем підвищенню рівня життя населення України.

Удосконалення нормативно-правового поля регулювання ринку праці, вирівнювання системи соціальних стандартів і гарантій; заходи непрямого економічного впливу (стимулювання діяльності великих та особливо малих підприємств, підтримка сільськогосподарського виробника тощо).

Література:

1. Богиня, Д., Куликов, Г. Т., Шамота, В. М., Лисий, Л. С. (2001). Соціально-економічний механізм регулювання ринку праці та заробітної плати: *кол. моногр.* Київ. ІЕ НАН України. 300 с.
2. Нижник, Н. Р. (1998). Системний підхід в організації державного управління. Київ. УАДУ. 160 с.
3. Ком'яков, О. М. (2000). Державне регулювання перехідної економіки: автореф. дис. ... канд. екон. наук.: 08.01.01. Київ. 20 с.
4. Єсінова, Н. І. (2004). Економіка праці та соціально-трудові відносини: *навчальний посібник.* Київ. Кондор. 432 с.
5. Савченко, А. Г. та ін. (1995). Макроекономіка: *підручник.* Київ. Либідь. 208 с.
6. Михасюк, І. Р., Мельник А. Д., Крупка, М., Залога, З. (2000). Державне регулювання економіки. Київ. Атіка, Ельга-Н. 592 с.
7. Качан, Є. П. (2001). Принципи та методи формування регіональної політики ринку праці. *Зайнятість та ринок праці: міжвідом. наук. зб.*

Київ. Вип. 15. С. 3–16.

References:

1. Bohynia, D., Kulykov, H. T., Shamota, V. M., Lysyi, L. S. (2001). *Sotsialno-ekonomichniy mekhanizm rehuliuвання rynku pratsi ta zarobitnoi platy: kol. monohr.* Kyiv. IE NAN Ukrainy. 300 s.
2. Nyzhnyk, N. R. (1998). *Systemnyi pidkhd v orhanizatsii derzhavnoho upravlinnia.* Kyiv. UADU. 160 s.
3. Komiakov, O. M. (2000). *Derzhavne rehuliuвання perekhidnoi ekonomiky: avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk.: 08.01.01.* Kyiv. 20 s.
4. Iesinova, N. I. (2004). *Ekonomika pratsi ta sotsialno-trudovi vidnosyny: navchalnyi posibnyk.* Kyiv. Kondor. 432 s.
5. Savchenko, A. H. ta in. (1995). *Makroekonomika: pidruchnyk.* Kyiv. Lybid. 208 s.
6. Mykhasiuk, I. R., Melnyk A. D., Krupka, M., Zaloha, Z. (2000). *Derzhavne rehuliuвання ekonomiky.* Kyiv. Atika, Elha-N. 592 s.
7. Kachan, Ye. P. (2001). *Pryntsypy ta metody formuvannya rehionalnoi polityky rynku pratsi. Zainiatist ta rynok pratsi: mizhvidom. nauk. zb.* Kyiv. Vyp. 15. S. 3–16.

УДК 130.2:792.038.531

Юрій Анатолійович Брагін,

канд. культурології, доцент,

доцент кафедри ЮНЕСКО та соціального захисту
Державний біотехнологічний університет (ДБТУ)

ORCID 0000-0002-6213-5723

Тетяна Михайлівна Брагіна,

канд. філос. наук, доцент,

доцент кафедри народної хореографії
Харківська державна академія культури

ORCID 0000-0003-2225-3685